

Recenze knihy

Oldřich Jindřich, Martin Majer a Michal Hejna (2021): *Houby Berounska a Hořovicka. Za tajemstvím hub od Křivoklátska a Brd až po Český kras.* – Machart, Beroun, 144 stran.

Pavel Špryňar¹, Petr Zehnálek^{2,3}

Na podzim roku 2021 vyšla půvabná knížka, jejímž těžištěm jsou krásné fotografie hub a zasvěcené texty k nim. Formátem, rozsahem i grafickou úpravou tato knížka následuje předchozí titul „Podzemí Berounska a Hořovicka“ (HEJNA a MAJER 2019), vydaný v roce 2019 ve stejném nakladatelství. Je to dobrá zpráva, že se začíná formovat volná edice přírodovědných popularizačních knížek vydávaných pro Vlastivědný spolek Petrbok, založený v roce 2018. Mykolog Oldřich Jindřich, hlavní autor, na knize spolupracoval s fotografem Martinem Majerem a s publicistou Michalem Hejnou. Cílem naší recenze kromě samotného zhodnocení knihy je především upřesnit resp. opravit některé informace v knize uvedené, a tak rozšířit její využití.

Útlá knížka obsahuje 280 vyobrazených druhů hub (a mnohé další jsou zmíněny v textu bez fotografie). Přehled hub je seřazen do pěti geograficky zaměřených kapitol: nejprve jsou probrány tři chráněné krajinné oblasti (CHKO; Český kras, Křivoklátsko, Brdy), zbývající část dotčeného území je označena jako Podbrdsko a nakonec následuje kapitola Parky, zahrady a louky (tj. člověkem výrazně ovlivňované biotopy). Jen škoda, že krásné fotografie krajiny a biotopů zůstaly bez popisků.

V každé geografické kapitole jsou druhy hub seřazeny podle jejich snadno rozeznatelných znaků, což uživateli z řad široké veřejnosti usnadní orientaci: nejprve jsou zpravidla vyobrazeny hříby, následují vřekovýtusné houby, pak lupenaté houby a nakonec nelupenaté. Toto je důsledně dodrženo alespoň v úvodní kapitole Český kras, byť není jasné, proč byly ryzec Mairův (*Lactarius mairei*; str. 37) nebo v kapitole Podbrdsko klišatka černá (*Bulgaria inquinans*; str. 117) zařazeny mezi nelupenaté houby. V dalších kapitolách často nejsou jednotlivé oddíly zřetelně vymezeny, což snižuje přehlednost. Nebo jsou ustaveny oddíly nové, např. Léčivé houby (kapitola Křivoklátsko), které míchají lupenaté i nelupenaté, ačkoliv jinak jsou potenciální léčivé účinky hub zmiňovány u jednotlivých druhů napříč celou publikací.

Samotný výběr druhů by mohl být zacílenější na danou oblast. Možná až příliš velký podíl druhů tvoří ty velmi běžné, které nalezneme ve všech oblastech. Viz například hřib smrkový uvedený na začátku hned tří kapitol (str. 42, 68, 94). Nejlépe se to podařilo v případě Českého krasu, který má ovšem v rámci oblasti také nejsvětybnější mykobiotu díky množství vápnomilných a teplomilných druhů. Vlastní popisy druhů nejsou popisem v pravém slova smyslu. Jde spíše o sled myšlenek, které autory k danému druhu napadly. To není samo o sobě špatné, nicméně výsledkem je různé pořadí informací, někdy začínají požitelností (což potěší praktického houbaře), jindy charakteristikou plodnice nebo třeba popisem stanoviště a substrátu. V některých případech relativně podstatné informace chybějí (např. jedlost u čirůvky fialové, možnost záměn u řady druhů) a na druhé straně se mohou některé údaje v textech duplikovat. Oceňujeme zmínky o zákonné ochraně druhu nebo o jeho příslušnosti do Červeného seznamu hub (HOLEC a BERAN 2006), které upozorňují na to,

že bychom se měli vyvarovat sběru vzácných druhů, třebaže jsou jedlé.

Vyvstává určitá nejasnost, když je výskyt u každého druhu houby v textu hodnocen zpravidla z pohledu Berounska a Hořovicka, ale není vysvětleno, do jaké míry se tato dvě území překrývají s pěti zmíněnými kapitolami. Při další četbě si čtenář potvrdí zmatek, kterého se podvědomě obával – že CHKO Křivoklátsko částečně spadá do Berounska (ohnivec jurský, korunokyjka svícnovitá), částečně do Hořovicka (viz ohnivec zimní). Hořovicko má také svou brdskou část (krásnopórka žemlička), Brdy mají zase hořovickou stranu (rosolovec červený), ale částečně se nacházejí zřejmě úplně mimo (viz mihavka vodní). Podbrdsko je definováno jako vše ostatní mimo tři CHKO. Český kras se naštěstí plně kryje s Berounskem; houby z Berounska ovšem pochopitelně mohou růst i na Hořovicku a naopak. Jen ojediněle jsou uvedeny přesnější lokality (tmavobělka *Melanoleuca luteolosperma*: Koda, tmavobělka *M. castaneofusca*: ve skleníku v Oseku, houžovec kalichovitý: nedaleko Berouna).

Trochu chybí zmínky o družících, které jsou z pojednávání oblastí v literatuře tradičně uváděny a které bychom proto přede očekávali, ať už je to např. mnohokrčka dírkovaná (*Myriostoma*).

¹Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, RP Střední Čechy, Podbabská 2582/30, 160 00 Praha 6; p.spryňar@seznam.cz

²Národní muzeum, Mykologické oddělení, Cirkusová 1740, 193 00 Praha 9

³Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Katedra botaniky, Benátská 2, 128 01 Praha 2; petr.zehnalek@natur.cuni.cz

Český kras (Beroun), 48 (2022), 78–80, 1 obr.

© Muzeum Českého krasu, p. o., Beroun

ISSN 1211-1643

ISBN 978-80-87708-18-7

ma coliforme) z Čertovy skály na Křivoklátsku nebo druhy pečárek (*Agaricus*) popsané Albertem Pilátem z Českého krasu. Autoři však předem vysvětlují, že v knize může být představen jen malý výběr z celkového druhového bohatství.

Publikace bohužel obsahuje množství dalších faktických nepřesností, chyb, méně obratných vyjádření či formálních nedostatků. Zabránila by tomu důslednější kontrola hotového rukopisu samotnými autory i nezávislími recenzenty.

- V úvodu jsou zmíněni houboví endemité České republiky. Vzhledem k biologii, způsobu rozmnožování a rozšiřování hub je však výskyt endemismu u hub značně nepravděpodobný; a hlavně velmi složitě prokazatelný (více k tématu viz KOUKOL 2019).
- V pojmovém slovníčku jsou houby rozděleny na stopkovýtrusné (Basidiomycetes) a vřecovýtrusné (Ascomycetes). Koncovka -mycetes označuje třídu, což je ale příliš nízká kategorie. Obvykle se zde pohybuje na úrovni oddělení (koncovka -mycota), proto by bylo lepší použít jména Basidiomycota a Ascomycota.
- Správným ekvivalentem pro latinské jméno *Nolanea* je zvonovka (str. 21). Trávníčka je české jméno pro rod *Leptonia*.
- Muchomůrka ježatohlavá (str. 25) je nesprávně uvedena jako saprotrof. Jde o mykorhizní druh.
- Termín „nepřirozený biotop“ (vláknice začervenalá, str. 26) by asi šlo lépe popsat jako náhradní, uměle vytvořený či sekundární biotop.
- U hvězdovky vlasohlavé (str. 31) zůstává vnitřní okrovka přitisknuta k vnější, proto je vidět přímo teřich čili masa spor a hyf (není tam žádná ochranná vatovitá vrstva).
- V popisu ryzce peprného (str. 49) je uveden růst pod buky, duby, habry a lípami. Následně je komentována možná záměna za jiné bílé ryzce, které ale mají růst pod jinými stromy. Přičemž právě pod bukem rostou všechny naše bílé ryzce obvykle zaměnitelné s ryzcem peprným (r. zelenající, r. Bertillonův, r. plstnatý).
- Několikrát je uvedena informace, že druh roste saprotrofně na živém i mrtvém dřevě. Saprotrofové rozkládají pouze mrtvou organickou hmotu. Pokud druh využívá oba uvedené substráty, jedná se o saproparazita.
- Panuje mírný nesoulad v používání latinských jmen hub. Někde jsou uvedena dosti nová, často i dosud ne zcela zažitá platná jména (hříbovité houby), jinde je naopak použito relativně starší synonymum (např. *Gyromitra gigas* místo *Discina gigas*, *Lyophyllum connatum* místo *Leucocybe connata*).
- U ryzce zeleného (str. 50) je uvedeno, že roste na Berounsku i Hořovicku nepravidelně – zde ale není jasné, v čem nepravidelnost jeho růstu spočívá. Míra jeho výskytu v oblasti tak zůstane čtenáři utajena.
- Strmělka mlženka (str. 50) je nesprávně uvedena jako mykorhizní. Jde o saprotrofní druh.
- Šupinovka ohnivá (str. 53) má být nezaměnitelná pro svou barvu. Velmi podobné plodnice má ovšem kupříkladu šupinovka hlízkovitá, která v oblasti velmi pravděpodobně rovněž roste.
- V charakteristice korálovce bukového (str. 56) je chybně uvedeno, že roste jako parazit na odumřelém dřevě. Houba, jejímž substrátem je odumřelé dřevo, je vždy saprotrof.
- *Meripilus giganteus* (str. 56) je v titulku uváděn jako vějířovec a v popisu jako trsnatec, což je matoucí.
- Za přílišnou nadsázku (nebo za neobratné vyjádření) považujeme tvrzení, že „v porovnání s okolím tvoří Brdy vnitrozemský ostrov“ (str. 65).
- Ne všechny odkazy v textu jsou funkční. Na str. 70 je v textu příslib, že o hříbu hnědém (*Imleria badia*) bude blíže pojednáno

v kapitole Podbrdsko; tam a ani jinde však podrobnější informaci nenajdeme.

- U muchomůrky šedivky (str. 71) je konstatováno, že ona a m. růžovka jsou jediné dvě muchomůrky s rýhovaným prstenem, přičemž rýhovaný prsten má i jedovatá muchomůrka drsná (která je zmíněna až později v jiném textu) a někdy i taktéž jedovatá muchomůrka porfyrová.
- Vůně po koření Maggi není unikátní pro ryzec hnědý (str. 74). Z ryzců tak může vonět i ryzec kafrový.
- Pokud choroš oříš (str. 87) dosahuje velikosti až půl metru, považujeme za méně vhodné tuto hodnotu uvádět v milimetrech.
- Tvrzení, že všechny drobné bedly jsou jedovaté (str. 105) může být zavádějící, neboť některé z nich jsou uváděny pouze jako nejedlé.
- Bělopavučinec hlíznatý (str. 105) je nesprávně uveden jako mykorhizní. Je to saprotrofní druh.
- Nejen zvoneček uhelný (str. 113) potřebuje ke svému žití uhlík, nýbrž téměř všechnen život na naší planetě je založen na bázi uhlíku.
- U černorosolu uťatého (str. 117) považujeme za téměř máchovské oxymoron obrat „neplodná strana plodnice“ a příliš nerozumíme popisu fenologie „roste celoročně na podzim a zjara“.
- Klanolístka obecná (str. 118) není jednou z mála hub napadajících člověka, mluvíme-li obecně o houbách. Především mikroskopických hub patogenních vůči člověku je velké množství druhů.
- Rosolovka mozkovitá (str. 118) není saprotrofní houba na dřevě, nýbrž parazit hub z rodu kornatka (*Peniophora*).
- U psivky Ravenelovy (str. 119) není zmíněno, že je to u nás relativně nedávno zavlečený nepůvodní druh (pocházející ze Severní Ameriky), kdežto u předchozího druhu, rovněž zavlečeného, květnatce Archerova, je to obsáhle popisováno.
- Na str. 26 uvedené spojení „některé houby a rzi napadají...“ nedává smysl, protože rzi jsou také houby. Sdělení „V zahradách a na loukách nacházíme hodně druhů jedlých hub, které mají mykorhizu s travinami, s některými bylinami...“ je hodně odvážné. S těmito rostlinami tvoří mykorhizu především tzv. arbuskulární houby (Glomeromycota), které ale nevytvářejí žádné plodnice. Existují hypotézy o vztahu travin a například některých druhů z rodu voskovka (*Hygrocybe*), ale mezi nimi je zase jen naprosté minimum jedlých druhů.
- U obecné charakteristiky pošvatek (str. 127) se píše, že si je nemáme plést s muchomůrkami, které mají prsten. Ty jsou prý jedovaté. To je zavádějící, neboť takovou muchomůrkou je i jedlá m. růžovka.
- Celkově terminologie není ustálená (např. výstředný/excentrický, saprotrofní/saprofytický/saprotrofní), případně jsou některé termíny zaměněny (nomenklatura/taxonomie). Několik termínů by si zasloužilo vysvětlení (sklerocium, bílá hniloba).
- Výše naznačenou souvislost s dříve vydanou knihou „Podzemí Berounska a Hořovicka“ roztomile dokládá chybné záhlaví stran 136–139.

V knize se nachází řada překlepů a chyb, a to i ve jménech hub (uvádíme níže v přehledné tabulce), což snižuje použitelnost rejstříku, neboť abecední řazení umístilo taková jména chybně. V ojedinělých případech jsou jména řazena v rejstříku špatně i bez zjevného důvodu (např. *Geastrum pouzarii* mezi zástupci rodu *Gomphidius*). V rejstříku bohužel rovněž chybí některé druhy hub, které jsou zmíněny v textu a nejsou vyobrazeny, např. štitovka žlutá (*Pluteus leoninus*), černoušek pestrý (*Melanogaster variegatus*), kyjanka Zollin-

Nalezené překlepy ve jménech hub shrnujeme v následující tabulce:

Strana	Původní znění	Správné znění	Poznámka
16	<i>Disciotis venosa</i>	<i>Disciotis venosa</i>	v rejstříku druh neuveden
19, 139	<i>Sacoscypha jurana</i>	<i>Sarcoscypha jurana</i>	
24, 138	<i>Hygrocybe penarius</i>	<i>Hygrophorus penarius</i>	
26, 139	<i>Lichenomphalia umbellifera</i>	<i>Lichenomphalia umbellifera</i>	
43, 68, 139	<i>Suilleus luridus</i>	<i>Suilellus luridus</i>	
51, 139	<i>Neoleontinus adhaerens</i>	<i>Neolentinus adhaerens</i>	
69	<i>Neoboletus luridiformis</i> var. <i>junguileus</i>	<i>Neoboletus luridiformis</i> var. <i>junquilleus</i>	v rejstříku druh neuveden
73, 138	<i>Hygrocybe lindtneri</i>	<i>Hygrophorus lindtneri</i>	
75, 138	<i>Cantharellus supruinosus</i>	<i>Cantharellus subpruinus</i>	
82	<i>Immleria badia</i>	<i>Imleria badia</i>	
85	<i>Aleuria aurantiaca</i>	<i>Aleuria aurantia</i>	
88, 138	<i>Gastrum fmbiatum</i>	<i>Gastrum fimbriatum</i>	
112, 138	<i>Giromytra gigas</i>	<i>Gyromitra gigas</i>	
126	<i>Leucocoprinus birbaumii</i>	<i>Leucocoprinus birnbaumii</i>	v rejstříku druh neuveden
130	<i>Leucoagaricus leucotites</i>	<i>Leucoagaricus leucothites</i>	
136	hlívu chlupatá	hlíva chlupatá	
137	šťavnatka Lindtnerová	šťavnatka Lindtnerova	
138	<i>Dumontnia tuberosa</i>	<i>Dumontinia tuberosa</i>	
138	<i>Gomphidius glutinosus</i>	<i>Gomphidius glutinosus</i>	
139	<i>Melanoleuca luteosperma</i>	<i>Melanoleuca luteolosperma</i>	
139	<i>Ramariopsis pulchella</i>	<i>Ramariopsis pulchella</i>	

gerova (*Clavaria zollingeri*), choroš štetíkatý (*Polyporus tuberaster*), krásnopórka mlynářka (*Albatrellus ovinus*). Na druhou stranu jméno motýla *Hepialus armoricanus*, hostitele *Cordyceps sinensis*, obsaženo je. V několika případech je v rejstříku použito jiné latinské jméno než v textu (*Bolbitius titubans* / *vitellinus*, *Cantharellus* / *Craterellus lutescens* a *Lepista personata* / *saeva*).

Některé uvedené údaje vyvolávají (přinejmenším u recenzentů) zvědavost a stálo by za to je rozvést a podrobněji okomentovat. Proč měkkouš kadeřavý (*Plicaturopsis crispa*) byl dříve v naší přírodě neznámým druhem a nyní roste téměř všude? Kolik čtenářů bude tušit, jak vypadá káčovitá plodnice u pýchavky dlabané nebo u vodničky terčovité? Co přesně znamená, že je strmělka kyjonohá „nejedlá ve spojení s alkoholem“? Jak to, že u řasnatky zprohýbané nebyla jedlost dosud vyzkoušena? Jak může klanolístka obecná napadnout člověka s oslabenou imunitou a měli bychom se jí proto bát?

Ačkoliv se kniha svým názvem i svým pojetím hrdě hlásí k regionální orientaci, toto zaměření nebylo zohledněno v seznamu literatury na konci knížky. Jsou tam v drtivé většině uvedena pouze obecně zaměřená určovací díla. Autoři tak trochu propásli možnost přidat odkazy na regionální mykofloristické práce, které by čtenářům umožnily rozšířit si znalosti o houbách v regionu (např. kratší články R. Fellnera, F. Kotlaby a Z. Pouzara, anebo rozsáhlý průzkum rezervace Koda, na kterém se podílel přímo O. Jindřich: BUREL a JINDŘICH 2014).

Jednoznačně chválíme kvalitu fotografií, které jsou barevně věrné a dobře vystihující zobrazovaný druh. Pouze u šťavnatky vonné (str. 101) neukazuje fotografie typické plodnice, ty mají šedohnědý klobouk, kdežto na fotografii jsou téměř čisté bílé plodnice. Může se jednat o světlou formu, kterou tento druh občas vytváří.

Přes tyto poměrně četné a místy zásadní kritické připomínky knihu považujeme za zdařilý příspěvek k poznání Berounska a Hořovicka jak po odborné a osvětové, tak po výtvarné stránce. Knihu doporučujeme každému zájemci o přírodu našeho regionu.

Literatura:

- BUREL J., JINDŘICH O. (2014): Mykologický průzkum NPR Koda v CHKO Český kras. – *Bohemia centralis*, 32: 155–188. Praha.
- HEJNA M., MAJER M. (2019): *Podzemí Berounska a Hořovicka. Za tajemstvím jeskyní, štol a dolů*. – Machart: 1–144. Beroun.
- HOLEC J., BERAN M. (Eds., 2006): Červený seznam hub (makromycetů) České republiky. – *Příroda*, 24: 1–282. Praha.
- JINDŘICH O., MAJER M., HEJNA M. (2022): *Houby Berounska a Hořovicka. Za tajemstvím hub od Křivoklátska a Brd až po Český kras*. – Machart: 1–144. Beroun.
- KOUKOL O. (2019): Máme houbové endemity? – *Živa*, 67 (105): CXXXI–CXXXII. Praha.